

DOI: [10.32702/2307-2156-2022.1.35](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2022.1.35)

УДК 330.3: 339.92

Н. М. Махначова,
к. е. н., доцент, завідувач кафедри менеджменту та адміністрування,
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
ORCID ID: 0000-0003-4634-2009
Я. А. Ременюк,
здобувач ОС «магістр», Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
ORCID ID: 0000-0002-2184-3184

УСВІДОМЛЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: КРОС-КУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД (БЕЛЬГІЯ, ВІРМЕНІЯ, УКРАЇНА)

N. Makhnachova
PhD in Economics, Associate Professor,
Head of the Department of Management and Administration,
Vinnitsia Institute of Trade and Economics of KNUTE
Ya. Remeniuk
Master's student,
Vinnitsia Institute of Trade and Economics of KNUTE

AWARENESS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT: CROSS-CULTURAL APPROACH (BELGIUM, ARMENIA, UKRAINE)

У статті визначено сутність розуміння сталого розвитку відповідно до його міжнародної концепції. З'ясовано концептуальну філософію сталого розвитку. З'ясовано основні орієнтири, що визначають напрями розвитку Вірменії, Бельгії та України як складових частин загальної економічної системи. Беручи до уваги орієнтацію України на політику Європейського Союзу, визначено, що встановлені Європейською Радою основні пріоритети розвитку Бельгії та Вірменії є абсолютно прийнятними для України, однак, механізм реалізації даних стратегічних напрямків буде суттєво відрізнятися для України і Бельгії та Вірменії. Розкриваються особливості розвитку України, її місце серед інших країн, проводиться класифікація та аналіз Бельгії, Вірменії та України відносно індексу сталого розвитку. Виділяються основні особливості національного сталого розвитку України. Підкреслено роль крос-культурного підходу та врахування особливостей розвитку країн. Здійснено аналіз крос-культурних розбіжностей розвитку Бельгії, України, Вірменії. Розглянуто індикатори стратегії сталого розвитку Бельгії, України, Вірменії із наданням статистичної оцінки показникам, які їх описують.

The article identifies the essence of understanding sustainable development in accordance with its international concept. The conceptual philosophy of sustainable development is clarified. The main guidelines that determine the directions of development of Armenia, Belgium and Ukraine as part of the overall economic system are clarified. Taking into account Ukraine's orientation towards the European Union policy, it is determined that the main priorities of Belgium and Armenia development established by the European Council are absolutely acceptable for Ukraine, however, the mechanism of implementation of these strategic directions will differ significantly for Ukraine

and Belgium and Armenia. The peculiarities of Ukraine's development, its place among other countries are revealed, the classification and analysis of Belgium, Armenia and Ukraine in relation to the index of sustainable development is carried out. The main features of national sustainable development of Ukraine are highlighted. The role of the cross-cultural approach and taking into account the peculiarities of the country's development is emphasized. An analysis of cross-cultural differences in the development of Belgium, Ukraine and Armenia. Indicators of sustainable development strategy of Belgium, Ukraine, Armenia are considered with statistical assessment of indicators that describe them. One of the global vectors of international policy of socio-economic development of individual countries and regions is the focus on achieving the goals of sustainable development. The main criteria that determine the level of sustainable development in a country are the index of sustainable development and the degree of harmonization. Sustainable Development Index - an integrated assessment that takes into account all three dimensions of sustainable development of economic, environmental and social. The degree of harmonization of sustainable development reflects the balance between economic, environmental and socio-institutional dimensions of sustainable development. The methodological basis of the study of sustainable development of countries is a systematic approach that allows them to unite through a cross-cultural approach.

Ключові слова: *сталий розвиток; крос-культурний підхід; конкурентоспроможність; індекс розвитку.*

Key words: *sustainable development; cross-cultural approach; competitiveness; development index.*

Постановка проблеми. У світовому господарстві спостерігається культурна і національна диференціація суспільства. Разом з тим стає очевидним, що урахування культурно-інституційних відмінностей країн дозволяє досягти успіху на глобальному рівні бізнесу, до якого залучено організації, країни, культури і цивілізації. Тому культурно-інституційна різноманітність цілком може сприяти досягненню цілей організації.

Таким чином, загальні тенденції глобалізації економіки та підвищення ролі факторів культури в забезпеченні конкурентоспроможності країн свідчать про актуальність сталого розвитку у контексті крос-культурного підходу, оскільки саме оптимізація крос-культурних відносин стає невід'ємною умовою функціонування. Саме тому сучасна наукова думка спрямована на розробку нової моделі розвитку, заснованій на стратегії сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням сталого розвитку України займалось досить багато науковців, серед яких можна виділити Згуровського М.З, Брижана І.А., Гейця В.М., Стукало Н.В., Литвин М.В., проте в них не достатньо висвітлений зв'язок між рівнем сталого розвитку України та розвитком країн, зокрема, Бельгії та Вірменії.

Мета статті. Розкрити особливості розвитку України в порівнянні з іншими країнами, зокрема, Бельгії та Вірменії, класифікувати країни відносно індексу сталого розвитку. Методологічною основою дослідження сталого розвитку країн є системний підхід, що дозволяє їх об'єднати шляхом крос-культурного підходу.

Виклад основного матеріалу. Одним із глобальних векторів міжнародної політики соціально-економічного розвитку окремих країн і регіонів є орієнтація на досягнення цілей сталого розвитку. Словосполучення «сталий розвиток» уперше було проголошено у 1980 р. на «Всесвітній стратегії охорони природи», що була розроблена Міжнародним союзом охорони природи і природних ресурсів. У червні 1992 р. на Конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку (саміт Землі) у Ріо-де-Жанейро «Ріо + 20» було прийнято декларацію із 27 принципами коректної поведінки світової спільноти щодо екології та було проголошено, що мається на увазі під сталим розвитком, а саме: «сталий розвиток – це розвиток, що відповідає потребам сучасності, не впливаючи на здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Сталий розвиток вимагає узгоджених зусиль щодо створення всеосяжного, сталого та стійкого майбутнього для людей та планети» [1]. Сталий розвиток – це розвиток суспільства, при якому людство отримує можливість для досягнення повного добробуту через об'єднання екологічних, економічних, і соціальних цілей, не перевищуючи допустимі межі впливу на довкілля [2, с. 101].

Основними критеріями, які визначають рівень сталого розвитку в певній країні є індекс сталого розвитку та ступінь гармонізації. Індекс сталого розвитку – інтегрована оцінка, яка враховує сумісно усі три виміри сталого розвитку економічного, екологічного та соціального [3, с. 78]. Ступінь гармонізації сталого розвитку відображає баланс між економічним, екологічним та соціально-інституціональним вимірами сталого розвитку [4].

Дані табл. 1 підтверджують, що Україна опинилася в групі держав з низьким рівнем глобальної конкурентоспроможності.

У 2019 році Україна посіла 85 місце серед 141 країни за Індексом глобальної конкурентоспроможності.

Таблиця 1.
Рейтинг конкурентоспроможності країн світу відповідно до ІГК за 2019 рік

№	Назва групи	Держави, що входять до групи	Показники індексу	Позиції в рейтингу
1	Держави з найвищим рівнем ГК	Сінгапур, США, Гонконг, Нідерланди, Швейцарія, Японія, Німеччина, Швеція, Велика Британія, Данія.	Від 5,00	1–20
2	Держави з високим рівнем ГК	Австрія, Бельгія, Іспанія, Ірландія, ОАЕ, Ісландія, Малайзія, Китай, Катар, Італія, Естонія.	4,50–5,00	21–39
3	Держави із середньо-високим рівнем ГК	Словаччина, Росія, Кіпр, Бахрейн, Кувейт, Угорщина, Мексика, Болгарія, Індонезія, Румунія.	4,25–4,50	40–59
4	Держави із середнім рівнем ГК	Туреччина, Хорватія, Філіппіни, Перу, Індія, Вірменія, Бразилія, Сербія, Марокко, Сейшельські острови, Барбадос.	4,00–4,25	60–79
5	Держави з низьким рівнем ГК	Албанія, Македонія, Україна, Молдова, Туніс, Еквадор, Боснія та Герцеговина, Єгипет.	3,75–4,00	80–99
6	Держави з незначним рівнем ГК	Руанда, Гондурас, Монголія, Таджикистан, Камбоджа, Болівія, Пакистан, Сенегал, Уганда.	3,50–3,75	100–119
7	Глобально Неконкурентоспроможні	Замбія, Буркіна-Фасо, Мадагаскар, Венесуела, Ангола, Мозамбік, Конго, Ємен, Чад.	2,73–3,50	120–141

Погіршився показник сфери охорони здоров'я (101 місце). Позитивні тенденції прослідковуються на ринку праці (69 місце) (рис. 1) [5].

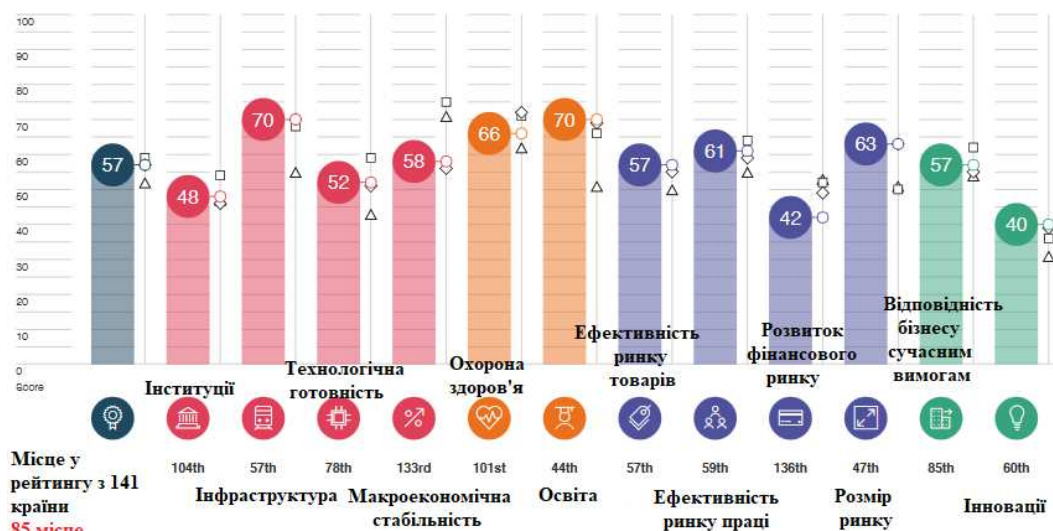

Рис. 1. Позиціонування України за Індексом глобальної конкурентоспроможності

За даними Державної служби статистики України, за результатами 2020 року Бельгія посідає 11 місце за обсягами двосторонньої торгівлі товарами між Україною та країнами Європи, що складає майже 2% від загального товарообігу з країнами Європи.

За даними 2020 р. ВВП Вірменії зменшився на 7,6 % порівняно з 2019 р. У 2020 р. зростання ВВП відмічалось тільки у першому кварталі, а за інші три квартали 2020 р. ВВП продемонстрував негативний показник. Зокрема, за другий квартал спад склав 13,7%, у третьому кварталі ВВП зменшився на 9 %, а у четвертому кварталі - на 8,8 %.

У міжнародних індексах, які оцінюють бізнес і інвестиційне середовище країни, Вірменія за останні кілька років домоглася успіхів. Зокрема, в «Індексі сприйняття корупції» за 2019 рік Вірменія зайняла 77-е місце з 180 країн, покращивши показники на 28 пунктів. Однак в рейтингу Doing Business країна зайняла 47-е місце серед 190 країн, погіршивши показники на 6 рядків (табл. 2).

Таблиця 2.
Індекс людського розвитку Бельгії, України, Вірменії

Позиція країни у рейтингу за ІЛР	Індекс людського розвитку	Індекс людського розвитку, скоригований з урахуванням нерівності				Індекс гендерного розвитку	Індекс гендерної нерівності		Індекс багатовимірної бідності			
	2020	2020	загальні втрати (%)	відмінність від позиції країни у рейтингу за ІЛР	2020	група	2020	позиція країни у рейтингу	2007–2020	чисельність населення (%) 2007–2020	інтенсивність бідності (%) 2007–2020	
Дуже високий рівень людського розвитку												
...
17	Бельгія	0,919	0,849	7,6	3	0,972	2	0,045	6	-	-	-
...
Високий рівень людського розвитку												
...
81	Вірменія	0,760	0,685	9,9	9	0,972	2	0,259	57	0,001	0,2	36,2
...
88	Україна	0,750	0,701	6,5	21	0,995	1	0,284	60	0,001	0,2	34,5
...
Середній рівень людського розвитку												
...
Низький рівень людського розвитку												
...

Серед 134 країн світу, Україна займає 64 місце в рейтингу, який відображає інноваційний і технологічний потенціал країн світу. Серед країн колишнього СРСР найвищу позицію займає Естонія - 23 місце, Вірменія - 55, Казахстан – 56 [6, с. 6].

Події другого триместру 2020 р. демонструють системні наслідки COVID-19 – негативні події в системі охорони здоров'я (пандемія, загострення вірусної загрози), каталізація економічної кризи, яку в міжнародних наукових дослідженнях позначають як кризу COVID-19.

Країни, які беруть участь у рейтингу, розподіляються за стадіями розвитку економіки (табл. 3) [7, с. 86].

Таблиця 3.
Розподіл країн за стадіями розвитку

Стадія 1 факторний розвиток (37 економік)	Перехідна стадія від 1 до 2 (16 економік)	Стадія 2 ефективний розвиток (30 економік)	Перехідна стадія від 2 до 3 (24 економіки)	Стадія 3 інноваційний розвиток (37 економік)
...	...	Вірменія, Україна	...	Бельгія

Попри складність подій 2020 року, позиціонування країн в рейтингу цифрової конкурентоспроможності практично не змінилось. Разом з тим, COVID-19 продемонстрував важливість цифрової трансформації як одного із способів підвищення економічної стійкості. Рейтинг країн за показником глобальної цифрової конкурентоспроможності за 2020 рік подані в табл.4.

Таблиця 4.
Рейтинг цифрової конкурентоспроможності Бельгії, України, Вірменії за 2020 р.

Рейтинг	Економіка	Рейтингова оцінка
25	Бельгія	76,977
58	Україна	48,807
	Вірменія*	-

* - немає даних

До слабких сторін України відносять захист прав на інтелектуальну власність, насамперед існування піратства, банківські і фінансові сервіси, високі інвестиційні ризики, а також рівень кібербезпеки.

До сильних сторін країни віднесені можливості розпочати бізнес, швидкість Інтернет-підключень, е-демократія, використання великих даних та якості навчання.

«Індекс мережевої готовності» складається з чотирьох окремих складових (рис.2) [8, с. 53].

Рис. 2. Позиція України в «Індексі мережевої готовності»

У доповіді «Індекс готовності мереж 2020 Прискорення цифрової трансформації в глобальній економіці після COVID»/«The Network Readiness Index 2020 Accelerating Digital Transformation in a post-COVID Global Economy» представлені дані щодо Індексу готовності мереж по 134 країнах світу, на які в сукупності припадає майже 98 відсотків світового валового внутрішнього продукту (далі - ВВП). У табл. 5 поданий рейтинг країн щодо мережевої готовності за 2020 рік.

**Таблиця 5.
Рейтинг мережевої готовності Бельгії, України, Вірменії з 2020 р.**

Місце	Країна	Індекс	Місце 2019
20	Бельгія	70,67	20
55	Вірменія	51,91	62
64	Україна	49,43	67

Країни з найкращими показниками рівня розвитку інновацій демонструють дивовижну стабільність і є економіками з високим рівнем доходу. Україна визначена 45-ю світовою економікою за якістю інновацій (табл. 6).

**Таблиця 6.
Рейтинг Бельгії, України, Вірменії за індексом інновацій 2020 р.**

Рейтинг	Країна	Бали
22	Бельгія	49,1
45	Україна	36,3
61	Вірменія	32,6

Дослідження підтвердило позитивний зв'язок між рівнем доходів країни та рівнем її успіхів в розвитку е-урядування. Результати глобального дослідження щодо рівня розвитку електронного урядування в країнах світу в 2020 році представлені в табл. 7.

**Таблиця 7.
Рейтинг Бельгії, України, Вірменії за рівнем розвитку е-урядування 2020 р.**

Рейтинг	Країна	Індекс
41	Бельгія	0,8047
68	Вірменія	0,7136
69	Україна	0,7119

Індекс електронної комерції В2С ЮНКТАД вимірює можливості економіки за інфраструктурною складовою забезпечувати електронну торгівлю. Рейтинг 2020 року оцінює готовність до онлайн-покупок в 152 країнах світу, торговий оборот яких оцінюється в 4,4 трлн. дол. США, що на 7% більше ніж роком раніше. Результати дослідження щодо рейтингу розвитку електронної торгівлі в країнах у 2020 році представлено в табл. 8.

Таблиця 8.
Рейтинг Бельгії, України, Вірменії за рівнем розвитку електронної комерції в 2020 р.

Рейтинг	Країна	Оцінка
21	Бельгія	86,8
51	Україна	71,2
84	Вірменія	49,9

Україна, яка в рейтингу 2018 року значно покращила рейтингову оцінку за індексом електронної комерції В2С, у 2019 році опустилась на сходинку, посівши 52 місце (72,5 балів), а вже за підсумками дослідження 2020 року – повернулась на 51 місце, але вже з дещо гіршою оцінкою (71,2 бали).

З метою проведення порівняльного аналізу результатів кластеризації країн за рівнем їх привабливості для відповідального інвестування обрано 2 роки дослідження - 2014 та 2018 роки (табл. 9).

Таблиця 9.
Динаміка складу кластерів країн за рівнем їх привабливості для відповідальних інвестицій

Назва кластеру	2014 рік		2018 рік	
	№ кластеру	склад кластеру	№ кластеру	склад кластеру
Кластер з високим рівнем привабливості для відповідальних інвестицій	3	...	0	Бельгія
Кластер з достатнім рівнем привабливості для відповідальних інвестицій	0	Бельгія	3	...
Кластер з помірним рівнем привабливості для відповідальних інвестицій	1	...	1	...
Кластер з низьким рівнем привабливості для відповідальних інвестицій	2	Вірменія, Україна	2	Вірменія, Україна

У 2018 році Бельгія входила до кластеру з високим рівнем інвестиційної привабливості. Варто відзначити, що в 2014 та 2018 роках Україна входила до кластеру з низьким рівнем привабливості для відповідальних інвестицій. Порівнюючи дані звітні дати, зазначимо, що Україна протягом цього періоду навіть погіршила свої позиції порівняно з іншими європейськими країнами. Так, у 2014 році Україна мала 3 показники (рівень освіченості дорослого населення, рівень доступу до якісної освіти, рівень неформальної зайнятості), значення яких були вищі за середнє, тоді як у 2018 році - тільки 2 показники (рівень освіченості дорослого населення, рівень неформальної зайнятості). Це дозволяє стверджувати про недостатність стимулів для іноземного інвестора для вкладання коштів у національну економіку, а також вказує на необхідність реалізації активної екологічної державної політики, направленої на охорону навколишнього середовища, впровадження інноваційних «зелених» проєктів, підвищення поінформованості населення та бізнесу про ефективність використання ресурсо- та енергозберігаючих технологій, підвищення рівня захисту прав інвесторів тощо.

Спад світової економіки в 2020 році буде більш глибоким у порівнянні із згаданими попередніми кризами, але вже у 2021–2022 роках, після подолання нової пандемії, почнеться її оновлення і зростання відповідно до об'єктивних законів економіки. Проаналізуємо ризики та сценарії сталого розвитку країн в умовах сучасних глобальних загроз (див. рис. 3) [8, с. 53].

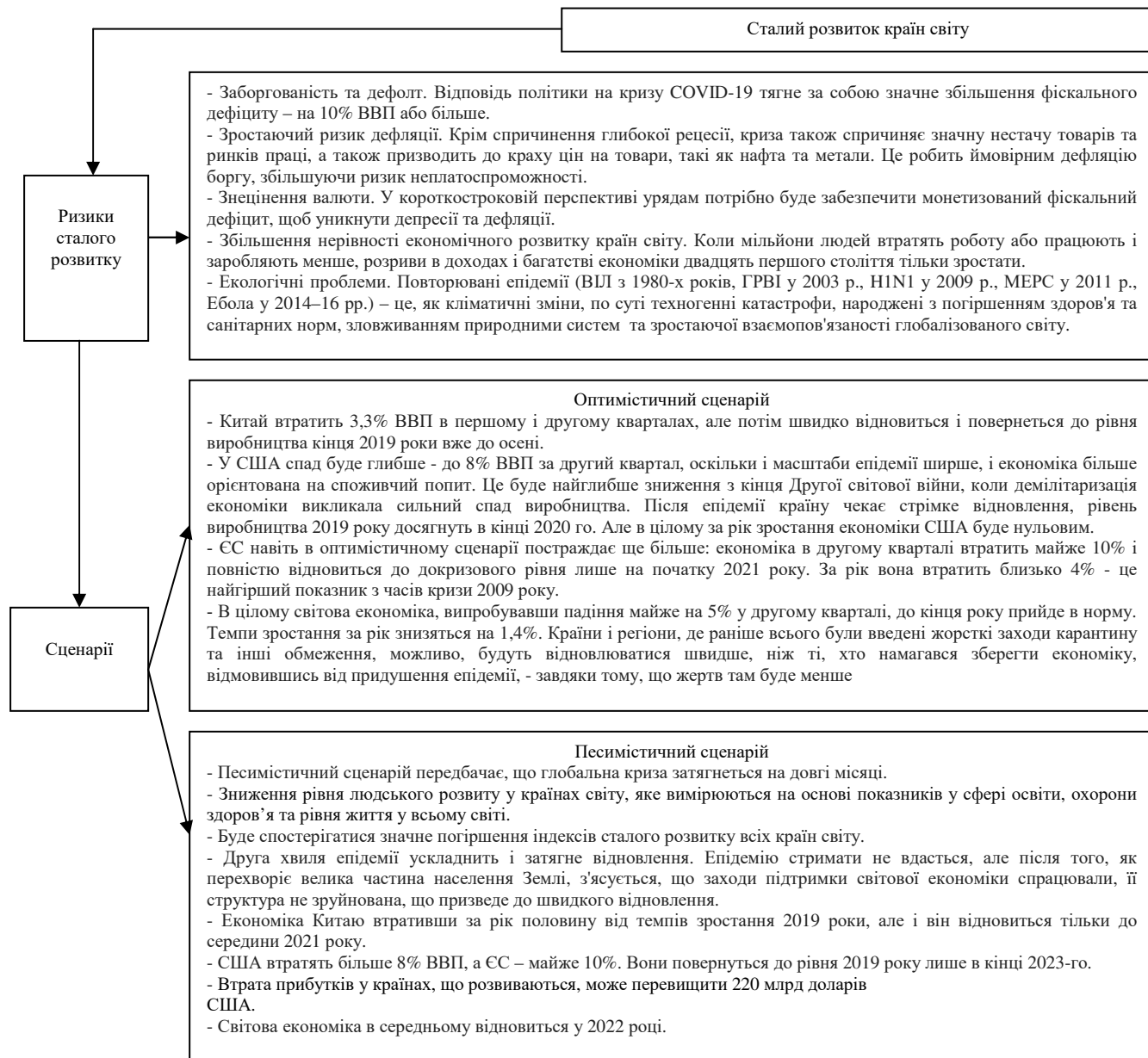

Рис. 3. Сценарії сталого розвитку країн в умовах глобальної загрози

На сучасному етапі доволі складно прогнозувати наслідки пандемії для глобальної економіки, оскільки людство не стикалося з масштабною кризою такого типу на сучасному етапі розвитку світового господарства. Але можна виділити наступні перспективні сценарії сталого розвитку країн світу у умовах сучасних глобальних загроз: оптимістичний та песимістичний. Щодо оптимістичного сценарію, то прогнозується – після різкого спаду довжиною в квартал або два - настільки ж різке відновлення показників сталого розвитку країн. Щодо песимістичного сценарію, згідно з яким сучасна глобальна криза буде характеризуватися масовими банкрутствами, структурним безробіттям, зменшенням активів і добробуту країн, що може зруйнувати саму структуру глобальної економіки та відповідно погіршити показники сталого розвитку.

Основними завданнями для переходу України до сталого розвитку є:

- удосконалення законодавчої бази;
- розвиток соціальної інфраструктури: освіти, культури, охорони здоров'я;
- забезпечення економічно ефективного і соціально орієнтованого виробництва;
- проведення реформ в трудових відносинах, основним завданням яких є вирішення питання безробіття;
- створення системи моніторингу сталого розвитку проведення наукових досліджень;
- підтримка інновацій та високотехнологічних секторів економіки;
- функціонування економіки в умовах екологізації, забезпечення охорони довкілля.
- вдосконалення системи управління на регіональному рівні для реалізації рішень щодо сталого розвитку;
- підвищення інвестиційної привабливості;
- зниження ресурсоемності виробництва, використання екологічних технологій;
- встановлення меж використання ресурсного потенціалу регіону;
- сприяння розвитку ринкової економіки, що сприяє підвищенню рівня життя людей;

- реформування ринку праці, відносно попиту на трудові ресурси;
- державна допомога у розвитку підприємництва, як активізатора для створення нових робочих місць;
- сприяння розвитку малого і середнього бізнесу;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів і промислової продукції зокрема;
- вихід регіонів на міжнародне співробітництво.

Висновки. З проведених досліджень можна зробити наступні висновки: Україна знаходиться на досить низьких місцях, в порівнянні з Бельгією та однаковою позицію займає з Вірменією відносно екологічних і економічних показників. Провівши аналіз сталого розвитку по даних країнах, одразу видно, що потрібно змінювати, щоб змінити загальну ситуацію в країні. Необхідними є наступні перетворення – збільшення витрат на екологічну підтримку країн, підвищення економічної привабливості країн, впровадження ефективних механізмів подолання безробіття, корупції та злочинності, підвищення інвестиційної привабливості країни для залучення іноземних коштів.

Список літератури.

1. Організація Об'єднаних Націй в Україні. Глобальний сайт ООН / Що таке сталий розвиток. URL: <http://www.un.org.ua/ua> (дата звернення: 25.12.2021).
2. Мариненко В. О. Вплив природних ресурсів України на сталий розвиток. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління.* 2014. Вип. 3. С. 101 – 108.
3. Сталій розвиток регіонів України [Болдак А. О., Войтко С. В., Джигирей І. М. та ін.]. К.: НТУУ «КПІ», 2009. 197 с.
4. Гринецька С. М. Перспективи сталого розвитку регіону. *Економіка промисловості.* 2011. № 4. С. 288 – 296.
5. Доповідь про стан людського розвитку за 2019 рік. За межами доходів, за межами середніх показників, за межами проблем сьогодення: нерівність у стані людського розвитку в XXI сторіччі <https://www.google.com/url> (дата звернення: 25.12.2021).
6. Нижче Росії та Вірменії: Україна опинилася в середині рейтингу інноваційного потенціалу країн світу <https://www.unn.com.ua> (дата звернення: 25.12.2021).
7. Чепелиук М.І. Індекс глобальної конкурентоспроможності як показник опірності країн світу в умовах глобальної кризи. *БІЗНЕС ІНФОРМ.* № 8, 2020. С.6-12.
8. Єльнікова Ю.В. кластеризації країн світу за рівнем їх привабливості для відповідальних інвестицій. *Економіка та держава.* № 9, 2020. С.86-90
9. Стукало Н.В., Литвин М.В. Перспективні сценарії досягнення сталого розвитку в умовах глобальних загроз. *Економічний вісник.* 2020. №2. С. 53-64.

References.

1. United Nations in Ukraine, “What is sustainable development”, UN Global Site, available at: <http://www.un.org.ua/ua> (Accessed 25 Dec 2021).
2. Marynenko, V. O. (2014), “The impact of Ukraine's natural resources on sustainable development”, *Naukovyi visnyk Akademii munitsypalnoho upravlinnia. Seriya: Upravlinnia*, vol. 3, pp. 101 – 108.
3. Boldak A. O., Voitko S. V., Dzhyhyrei I. M. ta in. and others (2009), *Stalyi rozvytok rehioniv Ukrainy* [Sustainable development of the regions of Ukraine], NTUU «KPI», Kyiv, Ukraine, P. 197.
4. Hrinevska, S. M. (2011), “Prospects for sustainable development of the region”, *Ekonomika promyslovosti*, vol. 4, pp. 288 – 296.
5. Report on the state of human development for 2019. Beyond income, beyond averages, beyond today's problems: inequality in human development in the 21st century.
6. Below Russia and Armenia: Ukraine is in the middle of the ranking of innovation potential of the world, available at: <https://www.unn.com.ua> (Accessed 25 Dec 2021).
7. Chepeliuk, M.I. (2020), “Index of global competitiveness as an indicator of resilience of the world in the global crisis”, *Biznes inform*, vol. 8, pp.6-12.
8. Yelnikova, Yu. (2020), “Countries clusterizations by the level of their attractiveness for responsible investments”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 9, pp. 86–90. DOI: [10.32702/2306-6806.2020.9.86](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.9.86)
9. Stukalo, N.V. and Lytvyn, M.V. (2020), “Perspective scenarios for achieving sustainable development in the face of global threats”, *Ekonomichnyi visnyk*, vol. 2, pp. 53-64.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2022 р.